

Bokanmälningar

Bo Södersten:

Ut ur krisen!

LO-kongressens beslut om löntagarfonder var en öppen invit om en dialog. Förhoppningen om samförstånd var uppenbar. Även frågan om sk individuell anknytning var ett tekniskt problem som enligt LO-ordföranden Gunnar Nilsson kunde diskuteras.

Dagen efter kongressen uppmanade Industriförbundets VD Lars Nabseth i en DN-artikel Sveriges arbetare att hålla käft och jobba på. Det var ingen bra inledning på dialogen — och inte heller någon bra grund för en kompromiss om vad löntagarna skall få för att acceptera kraftigt höjda vinstnivåer.

Också i argumenteringen för löntagarfonder finns en rad problem. Alltför mycket har debatten handlat om de problem fonderna skall lösa och alltför litet om hur löntagarägda företag kommer att fungera i en marknadsekonomi. Det är visserligen sant att företag som arbetarna själva äger inte flyttar till Lichtenstein men vad vi vill ha är företag som både stannar och överlever i en öppen internationaliserad marknadsekonomi. Kärnfrågan efter SAP-kongressen är väl närmast hur mycket löntagarägda företag kan avvika från marknadens spelregler. Mycket talar för — och det är väl vad Kjell-Olof Feldt sagt mellan raderna — att externt

givna effektivitetskrav snarast måste skärpas i ett löntagarstyrt system.

Personligen tycker jag att Bo Söderstens idéer om löntagarfonder — gärna kompletterade med Sven Lindkvists mästerliga uppsats "Kol, svavel och salpeter"¹ — är en bra utgångspunkt för en vettig dialog om arbetarnas deläggande. Två av Söderstens viktigaste (och tidigare publicerade) uppsatser om löntagarfonder ingår i den nyutkomna essäsamlingen *Ut ur krisen! (Tema nova/Rabén & Sjögren, Stockholm 1981, 73 kr, 208 s)*.

En av uppsatserna "Löntagarstyre, ett alternativ" har jag tidigare recenserat och mitt omdöme kvarstår: Det är en bra och konkret diskussion av de centrala principerna för en löntagarstyrd ekonomi.² Den andra uppsatsen "Mikroaspekter av löntagarstyre" tar sin utgångspunkt i neoklassisk teori om vinst och företagande sådan den vidareutvecklats av Alchian och Demsetz.³

¹ Återgiven i Lindkvists essäsamling *Hamiltons slutsats*, Bonniers 1980.

² Uppsatsen ingår i Villy Bergström och Bengt Rydén (red) *Vägskäl i svensk politik* (SNS Stockholm -79) som jag recenserade i *Ekonomisk Debatt* nr 5, 1980.

³ Alchian A.A. och Demsetz, H. "Production Information Costs and Economic Organisation", *American Economic Review*, vol 62, no 1.

Hierarkiskt ledda företag utsatta för konkurrens är det mest effektiva sättet att organisera en ekonomi. Konkurrensen tvingar företagsledningen att vara effektiv och som belöning får den dela på hela vinsten. Om flera skall vara med och dela minskar företagsledningens incitament. Som alla ser utgår denna teori ifrån att det främst är ledarna som behöver "morötter" för att göra sitt bästa. Arbetarnas insats däremot måste tydligt manas fram med piska.

Det är här Södersten ställer frågan om vad ekonomisk teori i verkligheten kan göra anspråk på att förklara. Vad har andra samhällsvetenskaper att säga om drivkrafterna för mänskligt beteende? Säger för övrigt inte sunda förnuftet att en organisation fungerar bäst om alla dess medlemmar känner en positiv inspiration att nå samma mål? Södersten argumenterar i huvudsak på grundval av samhällsvetenskapliga teorier. Själv vill jag tillägga vad man kan observera nästan varje dag i vårt samhälle. Ideellt samverkande människor når en arbetseffektivitet som få företag kan efterlikna. Och det rör sig inte alltid om småskalig produktion. Världens största idrottstävling — Orienteringsringen med 15—20 000 deltagare under fem dagar — anordnas så gott som utslutande genom ideellt, och enastående effektivt, arbete.

Om denna effektivitet kan återskapas dag efter dag mellan sju och fyra i en föga inspirerande industriell miljö är ju en helt annan fråga. I alla händelser räcker både teori och empiri för att utså vissa tvivel om att företagsledningen i hierarkins topp alltid kan klara av en optimal utportionering av morötter och piskrapp.

Övriga uppsatser i essäsamlingen som tidigare publicerats handlar om sjuttioalets ekonomiska utveckling (installationsföreläsning), 1970 och 1975 års långtidsutredningar, kvinnor på ar-

betsmarknaden och fasta och flytande växelkurser.

De nyskrivna bidragen handlar om den ekonomiska krisen och åttiotalets möjligheter. Södersten menar att den demokratiska socialismen bryter igenom som samhällelig hegemoni under den tidiga efterkrigstiden — uppbyggnaden till lika delar av keynesiansk finanspolitik och socialdemokratisk ideologisk beredskap. Här finns en utsökt karaktäristik av reformismens väsen och argumenteringen är intressant. Men jag tror inte att den är riktig. Efterkrigstidens utveckling i Sverige vilar på en unik kompromiss mellan en konkurrenskraftig industri och en socialdemokratiskt dominerad arbetarrörelse.

Den hegemoni som etablerades innehöll både välfärdspolitik och snabb teknisk rationalisering, både full sysselsättning och frihandel. Basen för det hela var en tillväxt som samtidigt gav industrin hög avkastning och LO-kollektivet världens högsta reallöner.

Söderstens analys av Sveriges ekonomiska kris inleds med en genomgång av den borgerliga regeringens misslyckade stabiliseringspolitik. Detta har drabbat alla medan de mer övervägda fördelningsspolitiska åtgärderna ensidigt gynnat den mer bemedlade halvan av befolkningen. Särskilt intressant är att Södersten lyfter fram en del åtgärder som mycket markant gynnat jordbrukarna. De sparstimulerande åtgärderna döms ut som orättvisa och ineffektiva.

Söderstens egna krismedel utgörs av en blandning av selektiva åtgärder som tar sikte på att stimulera industriinvesteringar och bostadsbyggande. För att få företagen att öka investeringarna vill Södersten införa räntesubventioner för investeringar över den normala nivån. Det hela skall administreras inom banksystemet. Södersten skulle förmodligen medge att åtgärden i sig sannolikt får liten effekt men det är ju nå-

got av en pascalsk chansning — om det går har man allt att vinna och om det inte går så kostar det inget.

För att öka bostadsbyggandet vill Södersten sänka hyresnivån med ungefär en fjärdedel i nyproduktionen. Detta skall ske med subventioner i produktionsledet som trappas av under fem år. Söderstens tilltro till den fria marknaden på bostadsområdet är minimal och personligen känner jag inte heller någon större entusiasm. Men det går ju inte att blunda för att ett omfattande nät av regleringar och komplexa skatte-regler medverkat till att skapa det fix-

arnas och spekulanternas paradys vi nu har. Vi bör nog idag bygga vad vi som individer eller skattebetalare är beredda att betala i framtiden.

Ut ur krisen är liksom Söderstens tidigare essäsamlingar läsvärd och skri-ven i en ambition att nå utanför fack-ekonomernas krets. Man får nosa på mycket som ger mersmak. Ändå vill jag sluta med förhoppningen att Södersten snart tar sig tid att skriva något ännu mer ambitiöst och genomarbetat om löntagarstyrda ekonomier.

Forskningschef *Lars Anell*
SAREC